

בת מאד—נמצאים רבדים אחרים לגמרי, ספורי גים ריח אדמה טריה של קבר רענן ולות— שים פסוקים ידועים מקהלת.

לפתחו של בור

עולמם של יהודים חרדים בירושלים אינו פתוח לאנשים מן החוץ ומעט מאד נכתב עליו. החרדים היחידים שאינם משכיחים את קיומם הם אנשי "נטורי קרתא". רובם הגדול של יראים-ושלמים בירושלים רחוקים כמדומה מן ה"תדמית" שהציבור הכללי משווה להם בגלל פעילותם של "נטורי קרתא". הללו ממשיכים במסורת הקיום היהודי לפי הדפוסים המקובלים מן הדור-רות הקודמים, ועיקר קיומם המגמה לקיים את אורח-חיייהם בעולם המודרני, לעמוד ב"רוחות הומן", ולהבטיח את הרציפות הדתית-המסורתית לדור יבוא.

סיפוריו של לוי-יצחק הירושלמי פותחים אשנב קטן למציאות חייהם של הללו ומראים לנו שגם בעולם סגור זה יש מאבקים והתלבטויות שהמיתח האנושי שבהם אינו נופל מזה שבחיייהם של חילוניים. המתברר, מיוצאי השכונות החרדיות בירושלים, מכיר היטב את הרקע האנושי והחברתי. כל סיפור שלו מעלה אירוע יוצא-דופן המציג את בעיות ההתנגשות שבין עולם שרשי ויצבי זה לבין טבע האדם וחולשותיו. שנאה וקנאה, צרות-עין, אמונות תפלות, לעג ובוז לאנשים מופיגורל ולמודי-סבל, חוסר כל הגנה לולת, התעלמות מרצונו של הפרט לנהל את חייו לפי רצונו ומצפוננו— כל המידות המגוננות האלו שרירות וקיימות בחברה זו כבכל זולתה, הצביון הדתי והמוסרי של השקפת-עולמם של הדתיים מבליט ביתר-שאת את חריפותם של הגילויים השליליים כפי שמעלה הסופר בחיבורו.

* לוי יצחק הירושלמי: לפתחו של בור (סיפורי ירושלים); צייר: משה בן-שאול; הוצאת אור, תלאיב, 1969; 152 עמ'.

נראה שפוחו יפה במקום-גידולו בלבד, על כל חילופי המראות שחלו בו בעשרות השנים האחרונות. קליטתו בפאתי מערב אינה עולה יפה, בדרך-כלל, ותחושת הנכר והזרות מלווה אותו כל הימים.

הקשרים היחידים המזינים אותו הם, להלכה לפחות, היחסים עם טיפוסי הנשים המזדמנות בדרכו. אך גם יחסים אלה משתבשים, במוקדם או במאוחר. איזה נוגדנים קיימים בתוכו, והם דוחים ממנו את כושר ההסתגלות וההתבוללות בחברה זרה. דוגמה נאה לכך היא הרגשתו בתוך ניו-יורק, כשסביבו "עדר צפוף של פנים נכריות, בדידות מטומטמת ומאופנת, המאוחד כולו בברית-סתרים והמובל כחפרפרות מתחת לאדמה, במחילות חשוכות, בעיר העצומה והמזורה ביותר בתבל..."

הוא חש כי העיר הגדולה היא מיתוס ומפקפק אם אי-פעם יהיה בשל דיו כדי להיפתח אליה כדרוש". אף אשתו האמריקאית אינה מבינה לרוחו, וכשהיא מנערת אותו ממחשבותיו היא שואלת: "עדיין הוגה באמא?"...

ניו-יורק הגדולה מזה, ואמא בעלת-הקיוסק בפתח-התקה מזה—אלה הם שני הקטבים שביניהם נרקמת ישותו של התינוק שיצא לתרבות גדולה, כפי שמעלה תלפז בכל סיפוריו. אך לא רק בעולם הגדול קיימת בדידותו של הישראלי הצעיר. גם בהווי האוניברסיטאי, במצהלות הסטודנטים, בהולדת, בצנינות, בפרשות-האהבים הגדולות והקטנות מצויה נקודת-המוקד בחדר "מוזר ומקולל", שבו איבד סטודנט אחד את עצמו לדעת והשאיר פתק ובו שלש מלים: "שלום, עולם נפלא". גם כאן ניטל טעם המציאות, כל הדרכים נגמרות, כל הפתחים נסגרים, "והכל פה הוצף בחשור, / ונחנקת גם קרן האור... / אז תדע, ידידי, כי הגעת לחוף, / הכיסא והחבל, הסוף". בנכר הקרינה דמות האם, ואולי הנוסטלגיה לבית ולנופי הילדות, ואילו בירושלים מצפים הכיסא והחבל...

מתחת לשחוק שקיי-שמש, מתחת לפתיבה הלבבית—וכתיבתו של תלפז היא אמנם נלכ-

ויגונם של אנשי "העליה השלישית". כתיבתו מעלה את מראות הנגעים של העיירה היהודית החרבה ושל דמויותיה, את משברי נפשם של צעירי היהודים, הרואים עוגן הצלה יחיד בעקירה לארץ־ישראל, אך גם פתרון זה הוא יותר בבחינת נסיון הצלתו של הפרט מאשר הקרנתה של אידיאולוגיה ציונית. גם בבואם לארץ־ישראל לא ימצאו מרפא למדווייהם. בקיבוצים, במושבות ובערים שב־ כאן ממשיכים הם בהווי־חייהם המעורער— ותקנה לשברם אין.

אולי אפייני ביותר לכל הסיפורים הרומנים והתנובילות של יערי הוא הסיפור האחרון החותם את כל ארבעת הכרכים, "התועה והעיור". המוטיב הוא סיפורו של חסיד כרסלבי:

"אחד מן התבורה שמרגיש בעצמו כי הוא נופל ממדרגותיו ועבודתו שוב איננה מה שהיא צריכה להיות, הולך אל חברו ושופך לבו לפניו, עד שהלה מחזקו בדברים ומסייע בידו לצאת מן המבוכה. אבל היאך ידעתי לבוא אל חברי ולספר להם דבר כזה, שאיני יודע עוד אם חי אני? מה אומר לך? התהלכתי כמו בעולם התוהו. ידעתי שאני ראוי לרחמים, אבל אפילו לרחם על עצמי לא יכולתי.

"והנה קרה לילה אחד שהייתי מהלך בחור צות העיר בחשכת הלילה... ושמעתי קולות יוצאים מן החצרות החשוכות, קולות פשוטים של בני־אדם, שאתה יכול לשמוע כמורחם בכל לילה ובכל מקום בעולם; כאן גניחת זקן שנדדה שנתו, כאן צעקת אשה שביעתה חלומות רעים, כאן בכי תינוק רעב. וכששמעתי את הקולות הללו נתמלא לבי רחמנות גדולה על העולם, על הבריות שבעולם וגם על עצמי. אז ידעתי שאני חי..."

לעומתם יודע לוי־יצחק הירושלמי לספר על בני־עלייה מועטים, אשר כגדולתם בתורה כן גדולתם במוסר ובדרך־ארץ. הללו מנסים לעמוד בפרץ ולסייע בידי האיש או האשה הסובלים. בדרך־כלל אינם מצליחים בשליחותם, שאותה הם נוטלים עליהם מאהבה ומרצון. "דעת הקהל", שב־ חברה סגורה זו היא תקיפה יותר ורגישה יותר לכל אדם ולכל מעשה הפוגעים במוסכמות הכלליים והמסורתיות, מתאכזרת יותר ומבקשת להעמיד את הדברים על הדין ועל חומרת הדין.

הסיפור המרכזי, "לפתחו של בור", מספר על יחסים יהודים־ערביים בימי המאורעות ומלחמת־48. רבי־השכונה מטפח קשרי רעות ואחוה עם חלבן ערבי ומסייע לו. לאחר שהערבי נהרג בידי יהודים, שנקמו על רצח יהודים ביום שלפני כן, מטפל הרב בבני משפחתו של הלז ועוזר להם לקיים את עצמם. את ילדתו היתומה של ההרוג מכניס הרב לביתו ומגדל אותה, בניגוד גמור לדעתה של השכונה. משגדה הנערה וביקשה להתגייר נאבק הרב עם המוסדות הרבניים כדי להכניסה ליהדות. לאחר שנים מרובות של מאבק עלה בידו לגייר את פטמה ולהשיאה לאחד מבני השכונה, אך התנגדותם של בני השכונה נמשכה, ולא נמצא בעל־בית שיסכים להשפיר לזוג הצעיר חדר למגורים. אמה הערביה של הגיורת העמידה לרשות הוג הצעיר חדר הסמוך לרפת בה התגוררה. והנה, עשרה ימים לפני הנישואים פגע בכלה ובחתנה פגז שנורה בידי הערבים, ולא זכו להיכנס לחופה.

סיפורי יהודה יערי

סיפוריו של יהודה יערי נוסכים על ההווי היהודי במזרח־אירופה בימים שקדמו ל"עליה השלישית" ועל גילגוליה של זו בארץ־ישראל. "שירת הכלים" של הקיום היהודי במזרח ובמרכזה של אירופה לאחר מלחמת־העולם הראשונה היא נושא מרכזי ביצירתו של יהודה יערי בנוסף לנושאה השני—סבלם

* סיפורי יהודה יערי, מהדורה חדשה מתורגמת (ארבעה כרכים): כאור יהל (רומן), דרכים ואהלים (סיפורים), שורש אלי מים (רומן), עד הביתה (סיפורים); הוצאת אגודת הסופרים העברים בירושלים, ע"י הוצאת "אוגדן", ירושלים, 1969.